

Bilinçli İd^{†*}

Mark Solms **

Çeviren: Emir H. Özel ***

Özet: Vücudun iki yönü beyinde temsil edilir ve bu temsiller farklı şekillerde karşımıza çıkar. En önemli fark, vücudun iki yönü için beyin bölgelerinin bilinçteki farklı yönlerle ilişkili olmasıdır. Çok geniş bir şekilde konuşursak, otonom bedenden türetilen beyin sapı mekanizmaları duygusal bilinç ile ilişkilidir ve sensorimotor bedenden türetilen kortikal mekanizmalar bilişsel bilinç ile ilişkilidir. Dahası, üst beyin sapı özünde bilinçli iken korteks bilinçli değildir; bilincini beyin sapından alır. Bu gerçeklerin psikanalitik metapsikoloji için önemli etkileri vardır, çünkü üst beyin sapı (ve ilişkili limbik yapılar) Freud'un id'e atfettiği işlevleri yerine getirirken korteks (ve ilişkili ön beyin yapıları) onun egoya atfettiği işlevleri yerine getirir. Bu, id'in bilincin kaynağı olduğu ve egonun kendi içinde bilinçsiz olduğu anlamına gelir. Bu sonuçların temeli ve bazı çıkarımları burada bir başlangıç şeklinde tartışılmaktadır.

Anahtar Kavramlar: duygu, biliş, bilinçli, ego, id, bilinçdışı

1. Bedenin Nöroanatomik Temsilleri

12. Uluslararası Nöropsikanaliz Kongresi'nde (Berlin), “Bedeni Düşünmek” temasıyla alanımızı ilgilendiren temel konulara yeni bir ışık tutuldu. Diğerlerinin yanı sıra Bud Craig, Antonio Damasio, Vittorio Gallese, Jaak Panksepp ve Manos Tsakiris, insan nöropsikolojisindeki şekillenme (yani bedenin beyinde nasıl temsil edildiği) hakkındaki mevcut bilgi durumunu özetledi. Kongreye yaptığım son sözlerimde, konuşmacıların her zaman ayırt etmeksizin bedenin iki farklı yönüne atıfta bulduklarına dikkat çektim. Burası kafa karışıklığına yol açabilir.

Bedenin ilk yönü, modaliteye özgü talamik ve kranial-sinir yollarıyla aktarılan, beden yüzeyindeki duyu reseptörlerinin projeksiyonları olan kortikal yüzeydeki somatotopik haritalarda nöroanatomik olarak temsil edilir. Beden temsili bu yönü geleneksel olarak kortikal homunculus (yani korteksin birincil somatosensoryel bölgesini oluşturan ters çevrilmiş küçük vücut haritası) ile eşlenir¹. Ancak bu tek başına somatosensoryel korteks ile örtüşmez; diğer duyu alıcı organlarının eşdeğer haritalarından oluşan tüm duyu modalitelerin projeksiyon bölgelerini de içerir (Şekil 1'deki koyu mavi alanlar).

“Beden imgesi” bu unimodal kortikal haritalardan değil, [tüm duyu modalitelerin projeksiyon bölgelerinden] doğar. Bu nedenle beden temsili bu ilk yönü, projeksiyon bölgelerinin ötesine uzanan ve heteromodal birleşme korteksinde birleşen işlem

[†]Solms, M. (2013). The Conscious Id. *Neuropsychoanalysis*, 15(1):5-19.
<https://doi.org/10.1080/15294145.2013.10773711>

*Sevgili Mark Solms'e bu makaleyi çevirmemize ve yayınlamamıza izin verdiği için teşekkür ederiz.

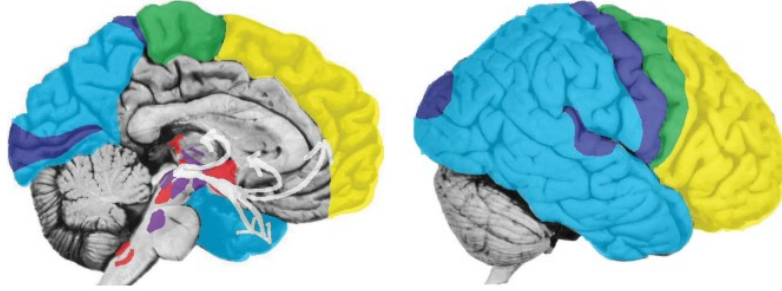
**Nöropsikoloji profesörü, Cape Town Üniversitesi, Cape Town, Güney Afrika.

***Adnan Menderes Üniversitesi, Psikoloji Bölümü Lisans öğrencisi. İletişim: eozel372@gmail.com

¹Aslında, her biri somatik duyumun farklı bir bileşenini (örn. dokunma, ağrı, titreşim, sıcaklık vb.) temsil eden bu türden birkaç harita daha vardır. Vestibuloserebellar sistem de bu basitleştirilmiş açıklamanın dışında tutulmuştur.

ağlarıyla da eşlenmelidir (Şekil 1'deki açık mavi alanlar).² Beden temsilinin bu yönüne kısaca dış beden diyebiliriz.

Dış bedeni temsil eden kortikotalamik mekanizmaların, aynı algısal modaliteler yoluyla, aynı biçimde diğer dış nesnelere de temsil ettiğini belirtmek önemlidir. Dış beden bir nesne olarak temsil edilir. Kişinin dışı, örneğin bir aynaya baktığında algıladığı benliğin biçimidir. (“O şey benim; o benim bedenim.”) Diğer bedenler de benzer şekilde temsil edilir.

Şekil 1. İnsan beyninin lateral ve medial görünüşleri (Koyu mavi = duyusal projeksiyon korteksi; açık mavi = duyusal asosiyasyon korteksi; yeşil = motor projeksiyon korteksi; sarı = motor asosiyasyon korteksi; kırmızı = otonom çekirdekler; mor = uyarılma çekirdekleri; beyaz = temel duyu devreleri).

Motor haritaların da dış beden görüntüsüne katkıda bulunduğu unutulmamalıdır.³ Üç boyutlu beden imajı, yalnızca heteromodal duyusal yakınsama ile değil, aynı zamanda hareketle de üretilir. Hareket, duyu üretir. Hareket ve (kinestetik) duyu arasındaki yakın ilişki, ilgili projeksiyon bölgelerinin anatomik yakınlığına yansır: somatosensoriyel ve motor homunculus (Şekil 1'deki yeşil alanlar) entegre bir fonksiyonel birim oluşturur.

Bedenin ikinci yönü, kendi iç ortamı olan otonom bedendir. Vücudun bu yönü beynin kortikal yüzeyinde zar zor temsil edilirken, beynin daha derin ve aşağı kısımlarında daha çok temsil edilir. Vücudun bu yönünü temsil eden yapılar hipotalamus etrafında döner, ancak bunlar aynı zamanda sirkumventriküler organları, parabrakiyal çekirdeği, alan postremayı, soliter çekirdeği ve benzerlerini de içerir (Şekil 1'deki kırmızı alanlar; inceleme için bkz. Damasio, 2010). Dış algılama ile ilgili olarak yukarıda motor korteks hakkında söylediklerime benzer şekilde, bu iç algılayıcı yapılar da vücudun durumunu izlemekle kalmaz, aynı zamanda düzenler (homeostazi). Beden temsilinin bu yönüne kısaca içsel beden diyebiliriz.

Beyin sapı düzeyinde bile, içsel beden temsili olan nöral yapılar, tıpkı duyusal-motor beden kendisinin iç organları sarması gibi, dış beden de nöral yapılarla sarılıdır.

İçsel beden büyük ölçüde otomatik olarak işlev görür, ancak dış bedeni dış dünyadaki yaşamsal ihtiyaçlarına hizmet etmesi için de harekete geçirir. Bu, geleneksel olarak ama biraz yanıltıcı bir şekilde genişletilmiş retikülo-talamik aktive edici sistem (GR-TAS) olarak bilinen üst beyin sapı, diensefalik ve bazal ön beyin "uyarılma" yapılarından (Şekil 1'deki mor alanlar) oluşan bir ağ aracılığıyla meydana gelir. Bu uyarılma sis-

²Bu çağrışımsal süreçteki bilgi akışının tek yönlü olduğunu ima etmiyorum. Bu akış çift yönlüdür ve aslına bakarsanız bağlantıların çoğu, çağrışımdan projeksiyon korteksine doğru öteki yönde ilerler (4. ve 12. dipnotlara bakınız).

³Bu hem kişinin kendi bedeni hem de diğer bedenler için geçerlidir (aşağıdaki "ayna nöronlar" tartışmasına bakınız).

temi asetilkolin, noradrenalin, dopamin, serotonin ve histamin gibi tekli nörotransmitterlerin yanı sıra çeşitli nöropeptidleri de serbest bırakan birçok uzun aksonlu alt sistemi içerir (incelemeler için bkz. Panksepp, 1998; Pfaff, 2006).

Beden temsiline bu iki yönü arasında hiyerarşik bir ilişkinin var olduğuna dikkat etmek önemlidir. Bilgi akışı (ve dolayısıyla kontrol) hem “aşağıdan yukarıya” hem de “yukarıdan aşağıya” olsa da, korteksin (dış beden) işlevsel bütünlüğü beyin sapı (içsel beden) aktivasyonuna bağlıdır. Bu hiyerarşik ilişki bilinci içerir. İçsel bedenle ilişkili uyarılma sistemi, bilincin dış algıyla ilişkili olandan farklı bir yönünü üretir ve dahası, içsel yön, dış yön için ön koşuldur. İçsel (endojen) bilinç yok edildiğinde, dışsal farkındalık da yok olur; ancak, tersi geçerli değildir.⁴

İç bilinç türü, bilinç nesnelere ziyade durumlardan oluşur (bkz. Mesulam, 2000). İçsel beden, dışsallaştırılmadıkça ve klasik duylara sunulmadıkça bir algı nesnesi değildir; algı konusudur. Bilinçli olmanın arka planıdır. İşte bu çok önemlidir. Bilincin bu yönünü dışsal algıların yazıldığı sayfa olarak hayal edebiliriz. Bilincin iki yönü arasındaki ilişki –nesnelere ve algının öznesi– aynı zamanda algının bileşenlerini birbirine bağlayan şeydir; nesnelere her zaman deneyimleyen bir özne tarafından algılanır (bkz. “bağlama problemi”).

Özne-olarak-beden durumunun yalnızca değişen bilinç düzeylerini (örneğin uyku/uyanıklık) değil, aynı zamanda değişen bilinç niteliklerini de içerdiği yakın zamanda kabul edilmiştir (Damasio, 2010; Panksepp, 1998). Bilincin içsel yönü bir şey “gibi hisseder.” Her şeyden önce, özne-olarak-beden’in fenomenal durumları duygusal olarak deneyimlenir. Duygular, dış duyu kiplerinden kaynaklanmaz. Onlar öznenin durumlarıdır. Bu durumların, değişen iç koşulların (örneğin, açlık, cinsel uyarılma) biyolojik değerini temsil ettiği düşünülmektedir. İç koşullar hayatta kalma ve üreme başarısını desteklediğinde, kendilerini “iyi” hissederek; bunlar olmadığında ise kendilerini “kötü” hissederek. Belli ki bilinçli haller bunun içindedir. Bilinçli duygular özneye yaptığı şeyi ne kadar iyi yaptığını söyler. Bu nedenle, beynin bu seviyesinde bilinç, homeostaziyle yakından bağlantılıdır.

Buna göre duygulanım, iç algısal bir duygusal modalite olarak tanımlanabilir - ancak hepsi bu kadar değildir. Duygulanım, beynin içsel bir özelliğidir. Bu özellik duygularda ifade edilir ve duygular, her şeyden önce, motor boşalmanın mutlak biçimleridir. Bu, yukarıda bahsedilen değişen iç koşulların, değişen dış koşullara yakından bağlı olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Bunun nedeni, ilk olarak, hayati ihtiyaçların (bunlar homeostatik ayar noktalarından sapmalar olarak temsil edilir) yalnızca dış dünya ile etkileşimler yoluyla karşılanabilmesidir. İkincisi, dış koşullardaki belirli değişikliklerin hayatta kalma ve üreme başarısı için öngörülebilir etkileri vardır. Bu nedenle, duygulanımlar, doğası gereği öznel olmakla birlikte, tipik olarak nesnelere yöneliktir: “Bu konuda böyle hissediyorum” (bkz. felsefi yönelimsellik veya “hakkındalık” kavramı).

Duygusal bilincin kilit noktası, motor ifadesi yaklaşma-çekilme davranışı olan haz-hoşnutsuzluk dizisi tarafından sağlanır. Haz-hoşnutsuzluk ve bunlarla ilişkili emredici eylemler- GRTAS’ın periakuaduktal gri (PAG) olarak bilinen bir bölgesini uyararak kolaylıkla üretilir. Bu eski yapı tüm omurgalılarda bulunur. Bununla birlikte, artan ensefalizasyonla birlikte, muhtemelen büyük biyolojik değere sahip öngörülebilir

⁴Bilinçli algı ve bilişin dış algısal çeşitlerinin GRTAS aktivasyonundan tam olarak nasıl türediği belirsizdir, ancak bazı sezgisel spekülasyonlar aşağıda sunulmuştur. Şimdi yaygın olarak kabul edilen şey, algısal bilincin içsel olarak üretildiğine dair bir zamanlar radikal olan kavramdır; dışa dönük uyarılar, temelde bir halüsinasyon sürecini sadece kısıtlar ve şekillendirir (incelemeler için bkz. Blom Sommer, 2012). Bkz. 2. dipnot.

koşullardan kaynaklanan seçici baskılar yoluyla, duygulanım ve duygusal motivasyonun çeşitli karmaşık alt biçimleri ortaya çıkar. Nitekim bunlar, PAG'dan yükselen ve karşılıklı olarak aşağı inen, kontroller sağlayan, limbik ön beyne giden, memeli organizmalarını sabit biyolojik değeri olan durumlara hazırlayan çeşitli içgüdüsel motivasyonel devrelerdir (Şekil 1'deki beyaz yollar). Bunlar "temel duyguların" devreleri olarak bilinir. Onlar da beyne içkindir ve (insanlar dahil tüm memelilerde) ilgili devreleri uyatarak kolayca gösterilebilen içsel bir organizasyona sahiptirler.

Temel duyguların birkaç sınıflandırması vardır. En iyi bilinen taksonomi, (1) iştah açıcı yiyecek arama, (2) tamamlama ödülü, (3) donma ve kaçış, (4) kızgın saldırı, (5) besleyici bakım, (6) ayrılma sıkıntısını ve (7) kıran kırana oyununu tanımlayan Jaak Panksepp'in (1998) taksonomisidir. Temel duygu sistemlerine, onları eşdeğer konuşma dilindeki kullanımlardan ayırt etmek için büyük harflerle ARAYIŞ, ŞEHVET, KORKU, ÖFKE, BAKIM, ÜZÜNTÜ ve OYUN adları verilir. Bu devrelerin her birinin yalnızca basmakalıp eylemler değil, aynı zamanda merak, şehvet, endişe, öfke, şefkat, keder ve neşe gibi belirli duygu ve motivasyonları da ürettiğini belirtmek önemlidir. Temel duygular için beyin devreleri memeli gruplarında korunur ve önemli kimyasal özgüllükleri kabul eder.

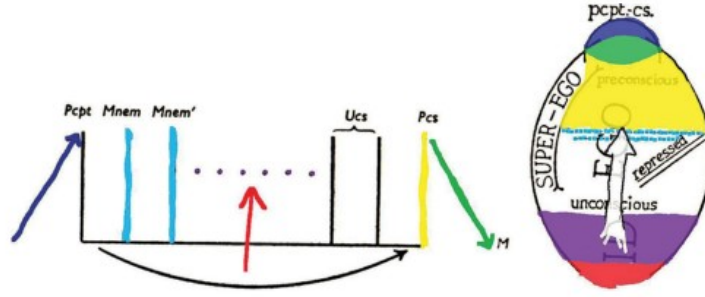
Açık olmak adına: yukarıda sıralanan temel duygular, insan duygulanım aralığının tamamını karşılamaz. Onları ayıran şey içgüdüsel yapılarıdır. Otonom dürtülere (örneğin açlık ve susuzluk) ifade veren homeostatik etkiler ve belirli uyaranlara (örneğin şaşkınlık ve iğrenme) otomatik olarak yanıt veren duygusal etkiler gibi daha basit duygulanımların bütün sınıfları mevcuttur; bunlardan herhangi biri bilişle karıştığında ortaya çıkan sonsuz çeşitlilikteki melez formlardan bahsetmeye gerek bile yok (bkz. Panksepp, 1998).

2. Bedenin Metapsikolojik Temsilleri

Bedenin beyinde temsil edildiği iki yolu gözden geçirdikten sonra, Sigmund Freud'un metapsikolojisinde ayırt ettiği iki ana zihinsel sistemin eşdeğerini tanımak kolaydır. Dış beden "ego"ya, içsel beden ise "id"e karşılık gelir (bkz. Şekil 2; ayrıca bkz. Şekil 1).

Freud'un kendisi de bunları söyler. Freud, "ego"nun bedensel türeviden hakkında şunları yazmıştı:

Ego her şeyden önce bedensel bir egodur; sadece yüzeysel bir varlık değil, kendisi de bir yüzeyin izdüşümüdür. Anatomik bir analogi bulmak istersek, onu en iyi şekilde anatomistlerin kortekste başı üzerinde duran, topuklarını yukarı kaldıran, arkaya bakan ve bildiğimiz gibi, sol taraftaki alanda konuşmayı sağlayan "kortikal homunculus" ile özdeşleştirebiliriz. (Freud, 1923: 26)

Şekil 2. Freud'un klasik zihin modelleri, Şekil 1'de tanımlanan anatomik bölgelerin metapsikolojik bağıntılarını göstermek için renklerle kodlanmıştır.

Freud sözlerine devam eder:

Ego nihai olarak bedensel duyumlardan, özellikle de vücudun yüzeyinden kaynaklanandan türetilir. Bu nedenle, yukarıda gördüğümüz gibi, zihinsel aygıtın yüzeylerini temsil etmenin yanı sıra, vücudun yüzeyinin zihinsel bir izdüşümü olarak da kabul edilebilir. Egonun tüm dokusu bu bedensel egodan, yani çağrışımsal aktivasyonu tüm bilişlere yol açan dış algının bellek izlerinden (Şekil 2) türetilmiştir (bkz. Bölüm 6-9).

Freud, "id"nin bedensel türevi hakkında şunları yazmıştı:

Dış dünyadan kopuk olan id, kendine ait bir algı dünyasına sahiptir. Kendi içindeki bazı değişiklikleri, özellikle de içgüdüsel ihtiyaçlarının gerilimindeki salınımları olağanüstü bir keskinlikle algılar ve bu değişiklikler haz-hoşnutsuzluk dizisinde duygular olarak bilinçli hale gelir. Bu algıların hangi vasıtalarla ve hangi duyu organlarının yardımıyla gerçekleştiğini söylemek elbette zordur. Ancak benlik algılarının -konestetik hisler ve zevksizlik duygularının- id'deki olayların geçişini despotik bir güçle yönettiği kanıtlanmış bir gerçektir. İd, amansız haz ilkesine uyar. (Freud, 1940: 198)

Buradaki "içgüdüsel" kelimesi, Almanca "*Triebe*" kelimesinin yanlış tercümesidir. *Trieb* bir "dürtü"dür [drive].* Freud, bu terimle ne demek istediğini açıkça tanımlamıştır:

Bir "dürtü" [*Trieb*] bize zihinsel ve somatik [bedensel] arasındaki sınırda bir kavram olarak, organizmanın içinden kaynaklanan ve vücutla bağlantısının bir sonucu olarak işlemek için zihne ulaşan uyarıların ruhsal temsilcisi, zihne yapılan talebin bir ölçüsü olarak görünür. (Freud, 1915a: 121-122)

*Freud'un orijinal dili Almanca olan bütün çalışmaları İngilizce'ye çevrilirken çevirmenlerin bazı hatalar yaptıklarını görürüz. Bunlardan birisi de Freud'un kullandığı "*Triebe*" kavramını Türkçe'de "içgüdü" anlamına gelen "instinct" olarak çevirmeleridir. *Triebe* kavramının İngilizce'deki doğru çevirisi aslında "drive" kavramıyla karşılanır ve Türkçe'de "dürtü" anlamına gelir. Benzer bir hatayı Freud'un "Ich" kavramında da görürüz, İngilizce'ye çevrilirken birinci tekil şahıs olarak "I" kavramı yerine "ego" kavramı kullanmaları bazı kafa karışıklıkları yaratmıştır. *Triebe* kavramının doğru çevirisi konusunda beni aydınlattığı için sevgili hocam Doç. Dr. Hakan Atalay'a teşekkür ediyorum. -ç.n.

Buradan bakarsak, Freud'un, ego ve id'in bedensel türevlerini kolayca lokalize ettiği açıktır. Zihinsel aygıt kavramı her zaman somutlaşmıştı -yani, bedene algısal/motor ve "içgüdüsel" uçlardan bağlıydı (Şekil 2). Ben buraya sadece anatomik bir detay ekledim. İçgüdülerin içduyusal algıdan daha fazlasını içerdiğini de ayrıca açıkladım; bunlar içsel duygusal stereotiplerdir. Ancak Freud, şimdilerde temel duygular olarak adlandırılan şeyin içgüdüsel doğasını da tanımlamıştı:

Ve dinamik anlamda bir duygu nedir? Her durumda, son derece bileşik bir şeydir bu. Bir duygulanım, ilk olarak belirli motor innervasyonları veya boşalmaları ve ikinci olarak belirli duyguları içerir; ikincisi iki çeşittir -meydana gelen motor eylemlerin algıları ve dediğimiz gibi, duyguya temel ilkesini veren doğrudan haz ve hoşnutsuzluk duyguları. Ama bu sıralamayla bir duygulanımın özüne ulaştığımızı düşünmüyorum. Bazı duygulanımlar söz konusu olduğunda daha derine iniyor ve tanımladığımız kombinasyonu bir arada tutan çekirdeğin belirli bir önemli deneyimin tekrarı olduğunu anlıyor gibiyiz. Bu deneyim, bireyin değil, türün tarihöncesine yerleştirilmiş, ancak çok genel bir doğanın çok erken bir izlenimi olabilirdi. (Freud, 1916-17: 395)

Freud'un filogenetik çağrışımları sanki kelimenin tam anlamıyla hatırlanıyormuş gibi tanımlama eğilimine rağmen, o -daha sonra Panksepp'in (1998) yapacağı gibi-temel duyguların doğuştan gelen zihinsel organizasyonlar olduğunu kabul etti. (Bu, James-Lange teorisiyle çelişir: James, 1890; Lange, 1885.)

Kısacası, bir yanda dış beden için beyin mekanizmaları ile Freud'un bedensel egosu arasında ve diğer yanda içsel beden için olanlarla Freud'un id içgüdüleri arasında işlevsel bir denklik olduğunu görmek kolaydır. Bu, aralarındaki karşılıklı bağımlı hiyerarşik ilişki için de geçerlidir: beyin sapı bilinci olmadan kortikal bilinç olamaz; id olmadan ego olamaz.

3. Kortikosentrik Yanılgı

Bu yakın paralellik, afektif nörobilimin mevcut kavramları ile Freud'un kavramları arasında keskin bir çelişkiyi ortaya koymaktadır.

Çelişkiyi tam olarak açığa çıkarmak için, Freud'un 19. yüzyıl nöroanatomistlerinin klasik varsayımını, yani bilincin kortikal bir işlev olduğu varsayımını asla sorgulamadığını belirtmem gerekiyor:

Bilincin verdiği şey, esas olarak, dış dünyadan gelen uyarılara ait algılardan ve yalnızca zihinsel aygıttan ortaya çıkabilecek haz ve hoşnutsuzluk duygularından oluşur; bu nedenle sisteme topografik uzayda* [bkz. Şekil 2] bir konum atamak mümkündür. Bu, iç ve dış dünya arasındaki sınırdan yer almalıdır; dış dünyaya yönelmeli ve diğer ruhsal sistemleri kuşatmalıdır. Bu varsayımlarda cüretkâr yeni bir şey olmadığı görülecektir; biz sadece, *bilincin serebral korteksteki yerini* (merkez organın en dıştaki, etrafını saran

* Özgün metinde, kısaltmasıyla birlikte, "Pcpt.-Cs." olarak geçen kavram asıl olarak Perception-Consciousness'in kısaltmasıdır. Aziz Yardımlı'nın çevirilerinde bu kısaltma "Algı-Bilinç dizgesi" olarak geçse de Şekil 2'de gözüken topografik modeli karşılamaktadır, bu nedenle okurun kafasını karıştırmamak için bu kısaltmayı kısaca "topografik uzay" olarak çevirmeyi uygun buldum. -ç.n.

tabakasında) belirleyen serebral anatomisinin sahip olduğu lokalizasyon hakkındaki görüşleri benimsedik. Beyin anatomisinin, anatomik olarak konuşursak, bilincin neden beynin iç kısmında bir yerde güvenli bir şekilde barındırılmak yerine beynin yüzeyinde tutulması gerektiğini düşünmeye ihtiyaç yoktur. (Freud, 1920: 24)

Elbette Freud, bilincin aynı zamanda “yalnızca zihinsel aygıttan doğabilecek haz ve hoşnutsuzluk duygularını” (1920) içerdiğini de kabul etti. Hatta bu yönün bilincin biyolojik amacını tanımladığını öne sürdü (Freud, 1911: 220). Bu, Antonio Damasio’yu, “Freud’un duygulanımın doğasına ilişkin kavrayışları, en gelişmiş çağdaş sinirbilim görüşleri ile uyumludur” (Damasio, 1999a: 38) demeye yönlendirdi. Ancak, yukarıdaki alıntıdan, Freud’a göre bilincin içsel yönünün bile “beynin yüzeyinde yerleşik” olduğu açıktır. Burada bu görüşü daha da açık bir şekilde ifade etmektedir:

Bir şeyin bilinçli hale gelme süreci, her şeyden önce duyu organlarımızın dış dünyadan aldığı algılarla bağlantılıdır. Bu nedenle [bilinçli hale gelme süreci], topografik açıdan, egonun en dış katmanında gerçekleşen bir fenomendir. Aynı zamanda vücudun içinden de bilgi aldığımız doğrudur -aslında zihinsel yaşamımız üzerinde dış algılardan daha kalıcı bir etkiye sahip olan duygular; dahası, belirli durumlarda duyu organlarımızın kendileri, yine kendilerine özgü algılara ek olarak, duyguları, acı duyularını iletirler. Ancak bu duyular (bilinçli algılara zıt olarak adlandırdığımız şekliyle) terminal organlardan da çıktıklarından ve *tüm bunları kortikal tabakanın uzantıları veya dalları olarak gördüğümüzden*, yukarıdaki iddiayı hala sürdürebiliyoruz. Tek ayrım, duyum ve duygunun terminal organları açısından, dış dünyanın yerini bedenin alması olacaktır. (Freud, 1940: 161-162) ⁵

⁵ Freud’un bilinç lokalizasyonu birçok iniş ve çıkışlardan geçti. Başlangıçta algısal ve duygusal bilinç arasında bir ayrım yapmadı (Freud, 1894). Bunun yerine, hafızadaki algı izleri (“fikirler”) ile onları harekete geçiren enerji arasında ayrım yaptı. Bu ayrım İngiliz ampirist felsefesinin geleneksel varsayımlarıyla çakıştı, ancak Freud ilginç bir şekilde harekete geçiren enerjiyi “bir elektrik yükünün bir cismin yüzeyine yayılması gibi fikirlerin hafıza izlerine yayılan...” gibi bir betimlemeyle “duygu kotaları” olarak tanımladı (Freud, 1894: 60). Strachey (1962: 63) bunu [Freud’un] “tüm hipotezlerinin en temeli” olarak tanımladı. Freud’un “fikirlerin” bu tür etkinleştirilmiş bellek izlerini kortikal süreçler olarak tasavvur ettiğine inanmak için her türlü neden vardır. Daha ayrıntılı olarak, “Proje” (1895) modelinde, bilinci açıkça ön beynin motor ucunda konumlandığı kortikal nöronların bir alt sistemine (ω sistemi) bağladı. Bu konum, bilincin hem içsel hem de duygusal kaynaklardan bellek izleri (ψ sistemi) üzerinde biriken enerjinin boşalımı (veya eksikliğini) kaydetmesini sağladı. (1895’ten itibaren Freud’un zihinsel enerjiyi kendi içinde bilinçdışı olarak tanımladığını unutmamalıyız; artık bir “duygu kotası” olarak tanımlanmıyordu.) Freud’un şimdi iki biçime ayırdığı bilinç, zihinsel enerjinin zihni uyarma biçiminden ortaya çıktı, yani ω nöronları. c sistemindeki (motor boşalım derecelerinin neden olduğu) niceliksel enerji düzeyindeki farklılıklar ω ’de haz-hoşnutsuzluk olarak kaydedildiğinde, duygusal bilince yol açtı; öte yandan farklı duyu organlarından türetilen dışsal enerjilerin (örneğin dalga boyu veya frekans) niteliksel yönlerindeki farklılıklar, algısal (ϕ) nöronlar yoluyla, fikirlerin bellek izleri (ψ) aracılığıyla ω üzerine iletildiğinde, algısal bilince yol açtı. “Proje” modelinin 1896 revizyonunda Freud, ω nöronlarını ϕ ve ψ arasında bir konuma taşıdı ve aynı anda zihinsel aygıttaki tüm enerjinin içsel olarak üretildiğini kabul etti; enerji, algısal sistem yoluyla aygıtta tam anlamıyla girmede (Freud bunu daha sonra unutmamış gibiydi, örneğin Freud, 1920.) Ancak Freud, Düşlerin Yorumu’nda (1900), “Proje” düzenlemesine geri döndü; algı ve bilinç sistemlerini tekrar zihinsel aygıtın zıt uçlarına yerleştirdi. Bu konudaki kararsızlığı, en temelde, algısal (duygusal) ve bilinç (motor) sistemlerinin entegre bir fonksiyonel birim oluşturmasından kaynaklanıyor gibi görünüyor, çünkü motor boşalım zorunlu olarak algısal bilgi üretiyor (bkz. somatosensoryel ve motor homunculi’nin bitişik konumu; Şekil 1). Freud buna göre (1917’de) algı ve bilinç sistemlerinin melez bir lokalizasyonuna karar verdi. Bu son düzenlemede, ϕ (1900’de “Algı” olarak yeniden adlandırıldı) ve ω (“Bilinç”), tek bir işlevsel birim olan “Topografik Uzay [ya da Algı-Bilinç dizgesi]” sisteminde birleştirildi (Şekil 2). Bu noktada Freud, topografik uzay sisteminin gerçekten iki yönden uyarılabilen tek bir sistem olduğunu açıkladı:

Bu varsayımı yaparken Freud, bazı ünlü bilişsel ve davranışsal sinirbilimciler arasında bile günümüze kadar devam eden uzun bir geleneği takip ediyordu. Örneğin, Joseph LeDoux tarafından yapılan aşağıdaki açıklamayı ele alalım:

İnsanların amigdalasına uygulanan elektriksel uyaranlar korku duygularını ortaya çıkardığında (bkz. Gloor, 1992), bunun nedeni amigdalanın korkuyu “hissetmesi” değil, bunun yerine amigdalanın harekete geçirdiği çeşitli ağların nihayetinde korku olarak *etiketlenmiş* girdilerle *çalışma belleğini* karşılamasıdır. Bütün bunlar, bilinçli duygunun temelde bilinçdışı olan bir şeyin farkındalığı olduğu şeklindeki Freudyen anlayışla uyumludur. (LeDoux, 1999: 46)

Bu tür ”kortikosentrik” teorisyenler basitçe tüm bilincin kortikal olduğunu varsayarlar; bu, beyinde daha derinlerde üretilen duygulanım durumlarının ancak çalışma belleğinin daha yüksek erişimlerinde okuduklarında (veya ”etiketlendiklerinde”) bilinçli hale gelebileceğini ima eder. Aşağıda göreceğimiz gibi, bu görüş mevcut tüm kanıtlarla keskin bir şekilde çelişmektedir. Kortikosentrik geleneğin son etkili temsilcisi Bud Craig’dir (2009). Craig, arka insulada iç gövde için bir kortikal projeksiyon bölgesi olduğuna bile inanıyor. Bu kortikal bölgeyi özne-olarak-bedenle, yani birincil duyarlı “benlik” ile –yani tam olarak farklı bir araştırma geleneğine dayanarak üst beyin sapı ve limbik sisteme atfettiğim işlev ile eşler.

4. Korteks’siz Bilinç

Yakın zamanda yapılan araştırmalar, bilince dair kortikosentrik görüşün (duyarlı kendiliğin yeri olarak) yanlış olduğunu açıkça göstermektedir. Damasio tarafından Berlin kongremizde rapor edilen (ve Damasio, Damasio ve Tranel, 2012’de yayımlanan), insula’nın herpes simpleks ensefaliti tarafından bilateral olarak tamamen yok edildiği bir hastayla ilgili aşağıdaki röportajı dikkate alalım. Craig’in görüşüne göre, bu hasta fenomenal kendilikten yoksun olmalıdır; yani deneyimin kaydedildiği sayfadan yoksun olmalıdır. Ama durum böyle değil:

Q: “Benlik duygun var mı?”

A: “Evet, var.”

Q: “Ya sana şu anda burada olmadığımı söyleseydim?”

A: “Kör ve sağır olduğumu söyledim.”

Q: “Başkalarının düşüncelerini kontrol edebileceğini düşünüyor musunuz?”

A: “Hayır.”

Q: “Peki bunun neden mümkün olmadığını düşünüyorsun?”

A: “Sadece kendi zihnini kontrol edebilirsin, yani umarım öyledir.”

Q: “Ya sana zihninin başka birinin zihni olduğunu söyleseydim?”

A: “Nakil ne zaman oldu, yani beyin nakli?”

Q: “Ya sana seni, kendini bildiğinden daha iyi bildiğimi söylersem?”

dışsal uyaranlar algısal bilinci, içsel uyaranlar duygusal bilinci üretmekteydi. Freud ayrıca, duygusal bilincin ψ sistemi içindeki uyarımın nicel “düzeyini” kaydettiği fikrinden vazgeçti ve bunun yerine onun -algısal bilinç gibi- dalga boyu (yani bir zaman birimi boyunca önbilinç sistemi içindeki enerji seviyesinde bulunan dalgalanmalar; bkz. Freud, 1920) benzeri nitel bir şeyi kaydettiğini öne sürdü. Freud’un bilinç lokalizasyonunun bu kısa tarihinde dikkat edilmesi gereken en önemli şey, bunun başlangıcından sonuna kadar kortikal bir süreç olarak kavramsallaştırıldığıdır (Freud’un zaman zaman bu konuda geçici şüpheleri varmış gibi görünmesine rağmen; örneğin, 1923: 21). (Freud’un topografik uzay sisteminin içsel (duygusal) yüzeyinin yüzeysel lokalizasyonunda bir şeylerin yanlış olduğuna dair ilk ima için bkz. Solms, 1997)

A: “Yanlış olduğunu düşünürdüm.”

Q: ”Ya sana benim farkında olduğumun farkında olduğunu söyleseydim?”

A: “Haklı olduğunu söyleyebilirim.”

Q: “Farkında olduğumun farkında mısınız?”

Q: “Benim farkında olduğumun farkında olduğunuzun farkındayım.”

Bu vaka, tüm kortikosentrik bilinç teorisini çürütmez; teorinin yalnızca Craig’ın öne sürdüğü (insular) versiyonunu çürütür. Peki ya korteksin geri kalanı?

Hayvan modellerinde, korteksin çıkarılmasının, uyku/uyanıklık ve içgüdüsel-duygusal eylemler gibi davranışsal bilinç öğeleri üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı uzun zaman önce gösterilmişti. Gerçekten de subkortikal stimülasyonunun ödüllendirici ve cezalandırıcı etkileri dekortike hayvanlarda kanıtlanabilir şekilde korunmakla kalmaz, aynı zamanda muhtemelen duygusal bilincin “yukarıdan aşağıya” kortikal inhibisyonunun serbest bırakılmasından dolayı aslında artar (Huston Borbely, 1974).

Son yıllarda bu daha geniş soruyla ilgili insan araştırmalarından ortaya çıkan en çarpıcı kanıt, hidranensefali adı verilen ve serebral korteksin (genellikle tüm ön serebral dolaşımın enfarktüsü nedeniyle) uteroda tahrip olduğu bir durumla ilgilidir. Korteks emilir ve beyin omurilik sıvısı ile yer değiştirir. Otopsi çalışmaları, bu gibi durumlarda korteks parçalarının korunabilmesine rağmen, orasıyla bağlantılı olan beyaz cevherin tahrip olması nedeniyle talamustan ayrıldıklarını ortaya koymaktadır. Hayatta kalan kortikal parçalar da gliotiktir ve bu nedenle tamamen işlevsizdir. Bu, bazen görsel korteks korunabilse de hastaların kör olduğuna dair klinik gözlemlerle doğrulanır (Merker, 2007).

Kördürler⁶ ama bilinçsiz değildirler. Bu çocuklar normal uyku/uyanıklık döngüleri sergilerler. Bu çocuklar dalgınlık nöbetlerinden de mustarıptirler, nöbetler bitip çocuğun bilinci geri geldiğinde ebeveynler çocuğun bilincini kaybettiğini anlamakta zorlanırlar. Bu, bilinçli oldukları görüşünün lehine önemli bir kanıttır. Shewmon, Holmse ve Byrne’nin (1999) ayrıntılı klinik raporları, bu çocukların Glasgow Koma Ölçeğinin standart davranış kriterlerine göre bilinçli olarak nitelendirildiklerinin yanı sıra canlı duygusal tepkiler de sergilediklerine dair kanıtlar sağlar (örneğin, hidranensefalik bir kızın küçük erkek kardeşini kollarına aldığındaki tepkisi gibi).

Hoşnutluklarını gülümseyerek ve kahkaha atarak, tiksintileri ise ”telaşlanarak”, sırtlarını bükerek ve ağlayarak (birçok tonda) ifade ederler, bu duygusal durumlar yüzlerinde canlanır. Tanıdık bir yetişkin, bu tepkiselliği, tahmin edilebilir şekilde gülümsemeden kıkırdamaya, kahkahaya ve çocuğun büyük heyecanına kadar ilerleyen oyun dizileri oluşturmak için kullanabilir. (Merker, 2007: 79)

Ayrıca ilişkisel duygusal öğrenme gösterirler:

Muhtemelen eylemler ve etkileri arasındaki bağlantının çağrışımsal bir şekilde öğrenilmesine dayalı olarak, bu amaç için yapılmış özel bir çerçeveye asılı bibloları tekmeleyerek gürültü yapmak (“küçük oda”) veya en sevdiği oyuncakları anahtarlarla harekete geçirmek gibi araçsal davranışlar şeklinde, motor engellerinin ciddi sınırlamaları dahilinde davranışsal inisiyatif alırlar.

⁶ Algısal bilinçten yoksundurlar. Bu, subkortikal yollar yoluyla dışsal bilgiyi işleyemeyecekleri anlamına gelmez. Bilinç, algı için ön koşul değildir (bkz. “körgörü”). Bu nokta, (aşağıdaki) egonun kendi içinde bilinçsiz olduğu yönündeki argümanım için önemlidir.

Bu tür davranışlara, çocuk tarafından gösterilen duruma uygun zevk ve heyecan belirtileri eşlik eder. (sf. 79)

Kısacası: bu çocuklarda, normalde temsili algı ve ondan türetilen bilişle ilişkilendirilen bilinç türlerinde önemli bir bozulma olsa da, onların hem nicelik hem de nitelik olarak bilinçli olduklarına şüphe yoktur. Onlar sadece uyanık ve tetikte değiller, aynı zamanda bir dizi içgüdüsel duyguyu deneyimliyorlar ve ifade ediyorlar. Kısacası, birincil (duyarlı) benlik mevcuttur. Bu vakalarda korteksin olmaması, duygusal bilincin hem subkortikal olarak üretildiğini hem de hissedildiğini kanıtlar. Bu, yukarıda alıntılanan LeDoux ve Craig'in ve Freud'un teorik varsayımlarıyla çelişir.

Bu açıdan bakıldığında ne yazık ki Freud, bilincin kortikal gözlemele ile birleştirilmesinin yolunu açmış, böylece gözlemlenemeyen içgüdüsel süreçleri zamanından önce "bilinçdışı" kategorisine indirgemiş görünmektedir. Artık içgüdüsel süreçlerin kendi içlerinde bilinçli olduğu açıktır.

5. Bilincin Tümü İçseldir

Bir bütün olarak bilinç durumu üst beyin sapında üretilir. Bunu uzun yıllardır biliyoruz. Freud'un ölümünden sadece on yıl sonra, Moruzzi ve Magoun (1949) ilk olarak, EEG aktivasyonu ile ölçülen bilincin, üst beyin sapının o zamanlar "retiküler aktive edici sistem" olarak adlandırılan bir bölümünde üretildiğini gösterdi. Dış algılayıcı yapıların tamamen haraplanması beyin sapı sisteminin içsel bilinç üreten özellikleri (örneğin, uyku/uyanıklık) üzerinde hiçbir etkiye sahip değildi. Moruzzi ve Magoun'un (kedilerde) vardıkları sonuçlar (insanlarda), yokluk nöbetlerinde (yukarıda bahsedilen) "bilincin nöronal alt tabakasını incelemek için eşsiz bir fırsat" (sf. 480) olarak kabul eden Penfield ve Jasper (1954) tarafından hızla doğrulandı. Kapsamlı çalışmaları onları, bilincin paroksizmal obliterasyonlarının yalnızca ("merkezi sistem" olarak adlandırdıkları) bir üst beyin sapı bölgesinde güvenilir bir şekilde tetiklenebileceği sonucuna götürdü. Ayrıca lokal anestezi altında insan korteksinin büyük parçalarının çıkarılmasının, hatta total hemisferektominin [direkt olarak bir hemisferin çıkarılmasının] bile bilinç üzerinde sınırlı etkilerinin olmasından da etkilendiler. Korteksin çıkarılması, bilinçli benliğin varlığını kesintiye uğratmadı; hastayı yalnızca "belirli bilgi biçimlerinden" yoksun bıraktı (Merker, 2007: 65). Bunun aksine, üst beyin sapındaki lezyonlar, tıpkı tetiklenen nöbetlerin yaptığı gibi, bilinci tamamen ve hızla yok etti. Bu gözlemler temel öneme sahip bir noktayı göstermektedir: bilincin *tümü* nihayetinde üst beyin sapı kaynaklarından türetilmiştir. Kortikocentrik varsayımla keskin bir çelişki içinde, kortikal bilinç çeşitleri aslında subkortikal yapıların bütünlüğüne bağlıdır, tam tersi değil.

Bu önemli sonucu destekleyen klasik gözlemler, daha fazla anatomik kesinliğin eklenmesiyle zaman sınavına direndi (inceleme için, bkz. Merker, 2007). PAG, anlamlı bir şekilde "merkez-sefalik sistem"de bir düğüm noktası gibi görünmektedir. Bu, hasarlandığında bilincin tamamen yok olmasına yol açan en küçük beyin dokusu bölgesidir. Bu gözlem, bu sistemin modern anlayışlarında değişen tek gerçeğin altını çiziyor: bilinçli durumu oluşturan derin yapılar, öznel varlığın yalnızca düzeyinden değil, aynı zamanda öz niteliğinden de sorumludur. Bilinçli durumlar doğal olarak *duygusaldır*. Şu anda bilinç araştırmalarında devrim yaratan şey bu farkındalıktır (Damasio, 2010; Panksepp, 1998).

Klasik anlayış baş aşağı çevrilmiştir. Bilinç kortekste üretilmez; beyin sapında üretilir. Dahası, bilinç doğası gereği algısal değildir; doğası gereği duygusaldır. Ve ilk tezahürlere göre içgüdüden çok bilişle ilgisi vardır. [Bu makalenin] 2. bölümünde çizilen paralellikler açısından, sonuç kaçınılmazdır: *bilinç id'de üretilir* ve ego temelde bilinçsizdir. Bunun, psikopatoloji teorilerimiz ve klinik tekniklerimiz gibi, ego ve ondan doğan her şeyi kavramsallaştırmamız için büyük etkileri vardır. Ne de olsa, "konuşma tedavisinin" özü, dış algıdan türetilen ve bu nedenle bilince sahip olan "ego bellekizleri" olan kelimelerin, özne tarafından bilinmeden önce zihnin (kendi içinde bilinçsiz olan) daha derin süreçlerine bağlanması gerektiğidir.

6. Zihinsel Maddeler

O halde korteksin bilince katkısı nedir? Bu sorunun cevabı, egonun metapsikolojik statüsüne yeni bir ışık tutacaktır. Az önce gözden geçirilen gerçeklerden, dışsal bilgi işlemeye bağlı bilincin kortekse içkin olmadığı, bunun yerine beyin sapındaki kaynaklardan ortaya çıktığı açıktır. Beyin sapı olmadan korteks asla bilinçli olamaz. Bu nedenle algısal işleme "bilişsel bilinçdışının" geniş yeteneklerinin fazlasıyla gösterdiği gibi, bilinç gerektirmez (inceleme için bkz. Kihlstrom, 1996).

Dahası, kortikal işlemede geleneksel olarak "bağlı" olduğunu düşündüğümüz şeylerin çoğu aslında öğrenilir. Bu, örneğin, görsel girdiyi oksipital korteksten işitsel kortekse (gelinciklerde) yeniden yönlendirmenin, ikinci dokunun tamamen yetkin görüşü desteklemek için yeniden düzenlenmesine yol açtığını gösteren Mriganka Sur'un araştırması tarafından iyi bir şekilde gösterilmiştir (inceleme için bkz. Sur Rubinstein, 2005). Kortikal algı, bu nedenle, kortikal biliş kadar, bellek süreçlerinde kök salmıştır. Gerçekten de, bildiğimiz kadarıyla, tüm kortikal fonksiyonel özelleşmeler sonradan kazanılır. Korteksin sütunları başlangıçta nöral mimaride neredeyse aynıdır ve Brodmann'ın alanlarındaki ünlü farklılıklar muhtemelen kullanıma bağlı (doğuştan gelerek subkortikal bağlantı modellerini takip eden) plastisiteden kaynaklanmaktadır. Kortikal sütunlar, dijital bilgisayarların rastgele-erişim belleği (RAM) çiplerine benzer.

"Korteksin bilince katkısı nedir?" sorumuzun cevabı şudur: Temsili bellek alanına katkıda bulunur. Bu, korteksin algı nesnelere stabilize etmesini sağlar ve bu da algısal görüntülerin ayrıntılı ve senkronize işlenmesi için potansiyel yaratır. Bu katkı, korteksin temsili bellek biçimleri için (hem kısa hem de uzun vadedeki tüm çeşitlerinde) eşsiz kapasitesinden kaynaklanmaktadır.⁷ Bu kapasiteye dayanarak korteks, beyin sapı aktivasyonunun kısacık, dalga benzeri durumlarını "zihinsel maddelere [*mental solids*]*" dönüştürür. Nesnelere üretir. Freud bunlara "nesne sunumları" adını verdi (ki bu, ironik bir şekilde, "bilinçdışı sistem" dediği şeye ağır basar [ona hakimdir]).

Bu tür istikrarlı temsiller, bir kez öğrenme yoluyla oluşturulduktan sonra, hem harici hem de dahili olarak etkinleştirilebilir, böylece yalnızca algı için değil, aynı zamanda biliş için de nesnelere üretilebilir (algı, tanımayı içerir).⁸ Açık olmak gerekirse:

⁷ Bu temsil kapasitesinin, Bölüm 1'de tanımlanan, dış beden topolojik "haritalanmasından" kaynaklandığı belirtilecektir.

* Orijinal metinde geçen "mental solids" ifadesini "zihinsel katılar" yerine "zihinsel maddeler" olarak çevirmeyi uygun gördüm. Buradaki mevzunun bir tür maddileştirme işlemi olduğunu hesaba katarsak bunlara zihinsel maddeler dememiz daha doğru olacaktır, öte yandan bu görüşün nöropsikanalizin materyalist bir okumasından elde edilebileceğinin de altını çizmeliyim. Materyalist olmayan bir okumada "mental solids" ifadesi daha farklı bir anlama bürünebilir. -ç.n.

⁸ Bkz. Edelman'ın unutulmaz ifadesi, "hatırlanan şimdi".

kortikal temsiller kendi içlerinde bilinçsizdirler; ancak, bilinç onlara yayıldığında (“dikkat” tarafından)⁹, hem bilinçli hem de kararlı bir şeye, çalışma belleğinde düşünülebi-
lecek bir şeye dönüşürler (Gündelik deneyimin bilincini çalışma belleği olarak tanımla-
mamız tesadüf değildir.) Kortikal temsillerin beyin sapı tarafından bilinç üreten
mekanizmalarının aktivasyonu böylece bilinci duygulanımlardan nesnelere dönüştürür.¹⁰
Ancak dönüşüm asla tamamlanmaz: bilinçli temsiller yine de bir özne tarafından
deneyimlenmelidir ve çalışma belleği tipik olarak hem bilişsel hem de duygusal bilincin
öğelerini içerir. Dikkat çekici bir şekilde, çoğu bilişsel teorisyen duyguları görmezden
gelir.

Ancak neden “çalışma belleği” bilinçli olmak zorunda? Herhangi bir algısal temsil
biçiminin neden bilinçle aşılandığını zaten açıkladım: temsillere değerlilik verir (“Bu
konuda böyle hissediyorum”). Bu formülasyon Damasio’nun *The Feeling of What
Happens* (1999b) [kitabındaki] konseptten türetilmiş olsa da aynı zamanda Freud’un
(1895) ön beynin bir “sempatik ganglion” olduğu, yani algısal öğrenmenin yalnızca hay-
ati ihtiyaçlara (hayatta kalmaya ve üremeye) hizmet ettiği için var olduğu görüşüne
başvurur. Öğrenme, bu tür karşılaşmalarda üretilen duyguların rehberliğinde, iç algısal
dürtüler ile dış algılayıcı temsiller arasında ilişkilerin kurulmasını gerektirir.¹¹ Bu,
öznenin yeni durumlarda yolunu hissetmesini sağlar. Bunu yapmak için öznenin duy-
gusal “varlığı” gereklidir.

Bu tür karşılaşmalar, basmakalıp içgüdüsel tepkilerden daha fazlasını ortaya çıkarar-
caksın, aynı zamanda düşünmeyi de gerektirir. Ve düşünmek zorunlu olarak gecikmeyi
gerektirir. Bu (gecikme) işlevi, her şeyden önce, “akılda tutulmalarını” sağlayan ko-
rtikal temsillerin kararlılığına dayanır. Freud’un metapsikolojisinde bunun prototipi,
devam eden davranışa rehberlik etmek için kullanılan arzu edilen nesnenin bir tem-
silini gerektiren “arzu yatırımı” idi. Bununla birlikte, ilk durumda, bu tür istemli
davranış doğrudan içgüdü (Freud’un “haz ilkesi” ve buna eşlik eden “birincil süreç”
bilgi tarzı) tarafından düzenlenir. İçgüdüsel motivasyonlar başlangıçta nesnesizdir (krş.
Panksepp’in ARAYIŞ kavramı; Wright Panksepp, 2012) ancak sempatik öğrenme
hızla hatırlanan arzu nesnelere aklı gelmesine yol açar (krş. Berridge’in “iste-
mek” kavramı, 1996). Başka bir deyişle, geçmiş deneyimin biyolojik olarak değerli
(arzulanan, korkulan, vb.) nesnelere, “teşvik edici belirginlikleri” (nihayetinde haz-
hoşnutsuzluk dizilerindeki biyolojik anlamları tarafından belirlenir –bu tam da bil-
incin temelidir) sayesinde bilinçli kılınır. Bu şekilde, kendi haline bırakılırsa, haz
ilkesi, Freud’un sanrısal arzu tatminleri dediği şeyi (birincil süreç bilginin prototipi)
üretecektir.¹² Bu nedenle bilinçli düşünmenin kendi içinde Freud’un “ikincil süreç”
bilgi dediği şeyi içermediğini belirtmek önemlidir. Sanrısal arzu tatmini -Freud’un

⁹ Bkz. Freud süreci şöyle tanımlar: “Katektik innervasyonlar [yani kabaca çevresel sınırlar], hızlı
periyodik dürtülerle içeriden tamamen geçiren olan topografik uzay sistemine gönderilir ve geri
çekilir. Bu sistem bu şekilde yatırıldığı/yatırımlandığı sürece (bilinçle birlikte gelen) algıları alır ve
uyarıyı bilinçsiz bellek sistemlerine iletir; ancak yatırım geri çekilir çekilmez bilinç söner ve sistemin
işleyişi durur. Sanki bilinçdışı algılayıcıları topografik uzay sistemi aracılığıyla dış dünyaya doğru
uzatır ve ondan gelen uyarıları örnek alır almaz onları aceleyle geri çeker” (Freud, 1925a: 231).
Freud’daki algı “hisleri”nin, kortikal sistem topografik uzaya ulaşana kadar bilinçsiz olduğuna dikkat
edin.

¹⁰ “Yeniden-sağlamlaştırma” süreciyle bilinçdışı temsillerin kendilerini de dönüştürdüğünü belirt-
mek çok önemlidir. Gerçekten de, temsiller ancak kortikotalamik tahmin modelleri belirsiz olduğu
ölçüde bilinçli hale gelir (yani revizyona tabidir; aşağıya bakınız).

¹¹ (Temsiller arasındaki) yüksek dereceli ilişkiler aşağıda ele alınmaktadır.

¹² Dipnot 2’ye bakınız. Krş. Friston (2012): “Nöronal bağlantılar, duyuşsal bilgi üretmek için bir
araya gelen nedensel bağlantıları kodlar (modeller).”

”birincil süreç” düşüncesinin prototipi- çok ilkel bir biçim olsa da bilinçli bir düşünme biçimidir.

Motor boşalma sınırlama getiren öngörüsül-hata kodlaması (bu Freud’un gerçeklik ilkesidir) yoluyla algısal belirginliği sınırlamaya yönelik evrimsel ve gelişimsel bir baskı oluşur. Bu tür bir hatalı kodlama, tüm dikkat nesnelerinin biyolojik değerini belirleyen duygulanımsal bilincin homeostatik işlevi tarafından en altta düzenlenmelidir (bkz. Freud’un ”sabitlik ilkesi”). Ortaya çıkan engelleme -bu, çıkışların zaman içinde sıralanması gereken, aygıtın motor (ön) ucunda gerçekleşir-, hüsrana uğramış duyguların toleransını gerektirir. Taze düşünmeye ve dolayısıyla yeni öğrenmeye yol açan bu hayal kırıklığı, uzun vadede daha verimli biyolojik tatmin sağlar (Bu, Freud’un ”bağlayıcı” kavramıdır.)

İleriye dönük düşünmeyi gerektiren (yani, sanal eylem veya eylem programlama) zaman içinde sıralama, bugün genel olarak kuramsallaştırdığımız anlamda ”çalışma belleği”nin yürütücü işlevinin özünü tanımlar. Freud, bu yürütücü işlevi ”ikincil süreç” düşünme olarak adlandırır (ayrıca ”deneysel eylem” olarak da kavramsallaştırmıştı). Ancak ikincil süreç düşüncesi, henüz tam olarak ele almadığımız kortikal işleyişin diğer yönlerini de içerir (bkz. Bölüm 8).

O halde bu, korteksin temel işlevidir. Korteks duygulanımsal bilinç tarafından etkinleştirildiğinde (veya ”yatırım yapıldığında”), id’in kendisini dünyada hayal etmesini ve düşünmesini sağlayan, istikrarlı, temsili ”zihinsel maddeler” üretir. Ancak zihinsel maddeler, birincil süreç bilişinde bile, diğer her şeyi görüşten gizlemekle tehdit eder. Akla Platon’un mağara alegorisi geliyor.

7. Bir Sürpriz

Freud’un ikincil süreci, ”serbest” dürtü enerjilerinin ”bağlanmasına” dayanır.¹³ Bağlanma (yani engelleme), Freud’un egoya atfettiği, az önce tarif edilen düşünme işlevlerini büyük ölçüde arttırmak için kullanılabilecek bir tonik aktivasyon rezervuarı yaratır. Aslında, Freud ego kavramını erken zamanlarında, birbirleri üzerinde tamamlayıcı önleyici etkiler uygulayan ”sürekli yatırım yapılan” nöronların bir ağı olarak tanımladı (Freud, 1895). Bu, Carhart-Harris ve Friston’ı (2010) Freud’un ego rezervuarını çağdaş bilişsel sinirbilimin ”varsayılan mod ağı” [default mode network/DMN] ile eşleştirmeye sevk etti. Ne olursa olsun, Karl Friston’ın çalışması, Freud’unkiyle aynı Helmholtzcu enerji kavramlarına dayanmaktadır (bkz. Friston, 2010). Friston’ın modeli (herhangi bir tahmin hatası veya sürpriz -ki bu serbest enerji ile eşittir- açısından dünyanın daha iyi modellerinin kodlanması yoluyla en aza indirilir ve daha iyi tahminlerle sonuçlanır) Freud’unkiyle tamamen tutarlıdır. Modeli, Freud’un ”gerçeklik ilkesini” nicelleştirme ve deneysel modelleme için gerektirdiği tüm avantajlarla birlikte, hesaplama terimleriyle güzel bir şekilde yeniden kavramsallaştırıyor. Bu görüşe göre, serbest enerji dönüştürülmemiş duygudur -tahmin hataları (gerçeklik ilkesinin ihlalleri) nedeniyle bağlı durumdan salınan veya bağlı duruma girmesi engellenen enerjidir.

Algı ve bilişte teşvik edici belirginliği (ve dolayısıyla bilinci) artıran Friston’ın modelinde (sürprizin aracılık ettiği) tahmin hatasının biyolojik olarak kötü bir şey olduğunu belirtmek son derece önemlidir. Beynin dünyaya ilişkin öngörü modeli ne

¹³ Freud’un bağlı ve serbest enerji arasındaki psikolojik ayrımı, neredeyse kesinlikle potansiyel ve kinetik enerji arasındaki fiziksel ayırmadan türetilmiştir. Bu, ”zihin-beden sorununun” bir yönünü çözer (Helmholtz’un enerji korunumu yasasının sözde ihlali). Tanım olarak, düşünmenin (bağlı enerji) eylemde boşalana kadar hiçbir etkisi yoktur.

kadar doğruysa, ne kadar az sürpriz, ne kadar az göze çarpma, ne kadar az bilinç, ne kadar fazla otomatiklik varsa o kadar iyidir. Freud'un zihinsel yaşamın nihai hedefi olarak kabul ettiği "Nirvana ilkesi" akla geliyor.

İlk olarak ikincil süreç (yani engellenmiş) bilişi ortaya çıkaran gerçeklik ilkesinin amacı, bilinç (yani öznenin durumlar aracılığıyla "kendi kendini hissetme") ihtiyacını ortadan kaldıran otomatiktir.¹⁴ Bu da, biliş idealinin temsili (ve dolayısıyla kortikal) işleminden vazgeçmek ve onu ilişkisel işlemle değiştirmek -epizodikten prosedürel işlev biçimlerine (ve dolayısıyla muhtemelen korteksten dorsal bazal ganglionlara) geçmek olduğunu gösterir. Bilişteki bilincin geçici bir önlem olduğu anlaşılıyor: bir uzlaşma. Ancak -her zaman belirsiz ve tahmin edilemez, her zaman sürprizlerle dolu olan- gerçekliğin olduğu gibi, yaşamlarımızda gerçekten zombi benzeri Nirvana durumuna ulaşma riski çok az, şimdi öğrendiğimiz, sürprizimize göre, egonun arzuladığı şeydir.

8. Kelimler ve Şeyler

Korteks konusunu terk etmeden önce, ikincil süreç düşüncesinin, özellikle gecikmiş yanıtla ilgili olarak, önceki bölümlerde örtük olarak bırakılan önemli özellikleri içerdiğini belirtmeliyim. Bu özellikler, temsili ve engelleyici kapasiteden başka yalnızca bir şeye atfedilebilir.

Birincil (sanrısız) süreç düşüncesinde kelimenin tam anlamıyla "akla gelen" arzu edilen nesne sunumları, Freud'a göre ikincil süreç düşüncesinde daha yüksek bir düzeyde yeniden temsil edilir. Freud bu temsil düzeyine "kelime sunumu" adını verdi. Freud, kelimelerin gerçek anlamının, tüm bilişsel sunumlar gibi, algıdan (bu durumda, esas olarak işitmeden) türetilmiş olmaları ve bu nedenle bilince sahip olmaları olduğunu düşündü. Bu, kelimelerin "konuşma tedavisi"nde oynadığı rolün esasıdır. Ancak kelimelerin, düşüncenin somut nesnelere arasındaki ilişkileri temsil etmeye yönelik ek bir kapasitesi olduğundan ("düşünceleri özel olarak karakterize eden budur ve görsel olarak ifade edilemez"; Freud, 1923: 21), soyut bilişi de "dekleratif" hale getirirler.

Bu nedenle sözcüklerin en temel gerçek değeri, id'in (Freud'un bilinçdışı olduğunu düşündüğü) henüz tamamlanmamış süreçlerini bilinçli hale getirmemizi sağlamaları değildir; kelimelerle ilgili en önemli şey, şeyler arasındaki ilişkileri temsil edebilmeleri, onları soyut olarak yeniden temsil etme kapasiteleridir. Bu, şeyleri basitçe düşünmenin (görüntülerde düşünmenin) aksine, şeyler hakkında düşünmemizi sağlar. Bu kısaca geri döneceğimiz çok önemli "üçüncü şahıs" bakış açısının temelini oluşturur.

Sözcüklerle ilgili önemli olan başka bir şey de sözdizimidir. On dokuzuncu yüzyıl sözcük psikolojisi (Freud, 1891) uzun zaman önce bir dil psikolojisine evrildi. Dilin yapısı, yukarıda tartışılan gecikmeli ve sıralı yanıtların kortikal programlanmasını kolaylaştırır: "Önce şunu yapacağım, sonra bunu yapacağım." Dilin geleceğe yönelik programları akılda tutma kapasitesi, çalışma belleğinin yürütücü işlevinin işleyiş biçimini tanımlar (bkz. "iç konuşma"). Bu, kelimelerin şeyler arasındaki ilişkileri temsil etme ve dolayısıyla soyutlamaları bilinçli kılma kapasitesinin özel bir durumudur. Kısacası kelimeler, hem uzayda hem de zamanda şeyler arasındaki ilişkiler hakkında düşünmemizi sağlar. Bu, gecikmiş tepki mekanizmasını büyük ölçüde geliştirir ve Freud'un "ikincil süreç" düşüncesi olarak adlandırdığı şeyin özünü kesinlikle tanımlar. Bu nedenle

¹⁴ İnsan, Freud'un ünlü özdeyişini tersine çevirmeye ve "bilinç yerine bir bellek izi ortaya çıkar" demeye meyillidir (bkz. Freud, 1920: 25).

Freud'un ikinci topografik modelinde (Freud, 1923), -temsili bilinç kapasitesi değil de kendisinin, ikincil süreç bilisi için egonun kapasitesinin, onun tanımlayıcı özelliği olduğunu kabul ettiğini hatırlamak önemlidir.

9. Refleksif Ego, Süperego

Bölüm 1'de dış cismin diğer nesnelere aynı algısal maddeden yapıldığını, bedensel egonun bilinç sayfasındaki diğer nesnelere hemen hemen aynı şekilde kaydedildiğini söyledim. Bu, bilinç öznesi tarafından -bir nesne, zihinsel bir madde- deneyimlenen bilinç öznesinin kararlı bir temsilidir. Bilincin bu birincil öznesi (özne olarak beden) id'dir. Bedensel "benliğin", gündelik olsa da bir fikir olduğunu kabul etmek önemlidir.¹⁵ Bu, benliğin öğrenilmiş bir temsilidir.

Bu nesne sunumuna, ne gerçekten ben ne de hareketli bir resmim olan, daha çok bir soyutlama olarak tarif edebileceğimiz "Mark Solms" adlı başka bir karmaşıklığı -kelime sunumunu- eklemeliyiz. Bunu yapabilmek için, id'in öznel "mevcudiyeti" ile beden nesnel temsili arasındaki ilişki hakkında biraz daha söz söylemeliyim.

Bilincin öznesi, bir çocuğun kendisini bir video oyununda kontrol ettiği canlandırılmış figüre yansıtması gibi, kendisini dış bedeniyle (nesne sunumuyla) özdeşleştirir. Temsil, gerçekte benlik olmasa da, hızla bir benlik duygusuyla donatılır.

İşte öznel benlik ile onun dışsal bedeni arasında gerçekte var olan sezgilere aykırı ilişkiyi canlı bir şekilde gösteren çarpıcı bir deney. Petkova ve Ehrsson (2008), kameraların diğer insanların veya mankenlerin gözlerinin üzerine monte ederek ve bu bakış açısından görüntüleri deneklerin gözleri üzerine monte edilmiş video izleme gözlüklerine ileterek, deney deneklerinde diğer kişinin bedeninin veya mankenin kendi bedeni olduğu yanılsamasını hızla yarattığı bir dizi "vücut değişimi" deneyi rapor eder. Bu yanılsama o kadar zorlayıcıydı ki, yansıtılan denekler kendi bedenleriyle el sıkışsa bile devam etti. İllüzyonun varlığı, hem diğer (hayali) beden hem de kendi (gerçek) bedeni bir bıçakla tehdit edildiğinde, hayali beden için korku tepkisinin -iç vücudun "bağırsak reaksiyonu" (kalp hızı ve galvanik deri tepkisi ile ölçülür)- daha büyük olması gerçeğiyle nesnel olarak kanıtlandı.

Tsakiris'in (2011) Berlin'de sunduğu iyi bilinen "lastik el illüzyonu" (Botvinick Cohen, 1998), daha az dramatik olsa da, benlik ve dış beden arasındaki aynı ilişkiyi göstermektedir. Bu tür fenomenlerin anatomik temeli (Freud'un "narsisizm" teorisini umut verici yeni bir ampirik temele yerleştiren), iyi bilinen fMRI ve somatosensoryel ve motor kortikal homunculus'un (yani Freud'un "bedensel egosunun" kabul edilen yerinin) topografik düzeninin cansız araçları içerecek şekilde bile kolayca manipüle edilebileceği ve genişletilebileceği etkisine ilişkin diğer bulgularla bağlantılı olabilir (incelemek için bkz. Maravita Iriki, 2004). Korteksin rastgele erişimli bellekten başka bir şey olmadığını hatırlatalım.

Dış beden öğrenilmiş doğası, bazı çarpıcı "ayna-nöron" fenomenleriyle daha da kanıtlanmıştır. Gallese (2011), Berlin kongresinde, bize bir hareketin benlik tarafından mı yoksa öteki tarafından mı yapıldığına bakılmaksızın ayna nöronlarının aynı şekilde ateşlendiğini hatırlattı (ayrıca bkz. Gallese, Fadiga, Fogassi Rizzolatti, 1996). O halde benlik farkı nasıl ayırt eder -bu tür hareketlerin "ben" tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini nasıl bilir? Bu ayrımın yapılabilmesi için motor kortikal (ayna-

¹⁵ Bu, patolojik durumlarda parçalanabilen, sağlık üzerine gündelik bir fikirdir (örneğin, beden dışı deneyimler, otoskopik fenomenler, referans fikirleri).

nöron) aktiviteye bir şeylerin eklenmesi gerektiği açıktır. Görünüşe göre bu “bir şeyler” eşzamanlı ön inhibisyonudur (arka insula aktivasyonunu baskılar). Gallese, şizofreni hastalarının kendi hareketleriyle diğerlerinin hareketlerini yeterince ayırt edemediklerini, çünkü bu eşzamanlı inhibisyonun kendilerinde bulunmadığını bildirmiştir (Ebisch ve ark., 2012).

Bu yine, ilk olarak dış beden bir özne değil, bir nesne olduğunu ve ikinci olarak da diğer nesnelere aynı kulvarda algılandığını gösterir.

“Ben” ve “ben olmayan” arasındaki bu ayrımı yaparken, yukarıda açıklanan refleksif bilinçte (diğer adıyla ikincil bilinç, erişim bilinci, deklaratif bilinç, otonoetik bilinç, üst düzey düşünce, vb.) kelimelerin rolü çok önemlidir. Bu soyut yeniden temsil düzeyi, bilincin öznesinin somut “mevcudiyetini” aşmasını ve böylece kendisini bir nesne olarak diğer nesnelere ayırmasını sağlar.¹⁶ Süreç, üç deneyim düzeyinde ortaya çıkıyor gibi görünüyor: (1) özne olarak benliğin duygulanımsal veya fenomenal düzeyi, diğer adıyla birinci şahıs bakış açısı; (2) nesne olarak benliğin algısal veya temsili düzeyi, diğer adıyla ikinci şahıs bakış açısı; (3) diğer nesnelere göre nesne olarak benliğin soyutlanmış veya yeniden temsil düzeyi, diğer adıyla üçüncü şahıs bakış açısı.

Gündelik deneyimin benliği, “bu hareketi ben istedim” (diğer kişiyi değil) gibi banal durumlarda, diğer nesnelere ilişkili olarak, genellikle kendisi hakkında üçüncü şahıs bakış açısıyla düşünmeye eğilimlidir. Yalnızca günlük deneyimin benliğinin büyük ölçüde bir soyutlama olduğu sonucuna varabiliriz. Bu kelimelerin gücünü ortaya çıkarır.

Birincil öznel benlik ile yeniden temsil edilen “deklaratif” benlik arasındaki tanınmayan boşluk, çok fazla kafa karışıklığına neden olur. Benjamin Libet’in premotor aktivasyonun fizyolojik görünümü ile gönüllü hareket etme kararı arasında 400 ms’ye kadar bir gecikme kaydeden ünlü deneyini örnek olarak ele alalım. Bu, tipik olarak, özgür iradenin bir yanılsama olduğunu göstermek için yorumlanır, ancak aslında bu deneyde sadece bir hareketi başlatan deklaratif benliğin sözlü olarak aracılık edilen, refleksif yeniden temsiline, onu fiilen başlatan duygusal (birincil) benlikten biraz sonra gerçekleştiği gösterilir. Benliğin çeşitli deneyim seviyelerinde ortaya çıktığını kabul etseydik bu tür bir kafa karışıklığından kaçınabilirdik.

Benim ana sonucum şimdi yeniden ifade edilebilir: Freud’un “id”iyle eşanlamlı olan içsel benlik, tüm bilincin kaynağıdır; Freud’un “ego”su ile eşanlamlı olan dışsal benlik, kendi içinde bilinçsiz olan, ancak id tarafından yatırım yapıldığında bilinçli olarak “birlikte düşünülebilen” öğrenilmiş bir temsildir; “Süperego” için refleksif yapı sağlayan soyutlanmış benlik de aynı şekilde bilinçsizdir, ancak bilinçli olarak ego hakkında “düşünebilir”. Ego, duygunun bir kısmını bilinçli algıya -zihinsel maddelere (ve algılarla ilgili bilince: sözlü temsillere) dönüştürerek, id’de üretilen bilinci stabilize ettiğinden, normalde kendimizi bilinçli olarak düşünürüz.

Bu, sadece bilinçli olduğumuz gerçeğini gizler ve bilinçli düşüncemize (ve düşünmenin temsil ettiği algılamaya) sürekli olarak duygulanım eşlik eder. Duygunun bu sürekli “mevcudiyeti”, onsuz algı ve biliş bilincinin var olamayacağı tüm bilişin arka plan konusudur. Bilincin birincil öznesi kelimenin tam anlamıyla görünmezdir, bu yüzden

¹⁶ Narsisizm teorisine göre, bu ayrılma süreci, başlangıçta, gerçeklik ilkesinden ziyade hazhoşnutsuzluk ayırımına dayanan içe yansıtılan (*introjected*) bir “ben” ile yansıtılan (*projected*) bir “ben olmayan” arasında hayali bir bölünme ile sonuçlanır (Freud, 1925b). “Nesnelere bir ilişki olarak nefret, aşktan daha eskidir” (Freud, 1915a: 139). Yansıtılan “kötü” nesne, sonradan süperegonun çekirdeğini oluşturur. Ama bu nesne (Melanie Klein’in “ilkel süperego” dediği) ikinci şahıs temsildir. Nihayet benliğin kendisini nesne açısından nesnel olarak yeniden temsil etmesini sağlayan üçüncü şahıs bakış açısı, asıl süperegonun oluşumunun yolunu açar.

varlığını “ilan etmeden” önce onu algısal-sözel imgelere çevirmemiz gerekir. Bu nedenle, düzenli olarak gözden kaçmasına şaşmamak gerek. Ancak id sadece glossofaranjiyal* duyumda sağırdır. Bu, gerçekte zihinlerin yapıldığı birincil maddeyi oluşturur; bu nedenle, riskimize rağmen onu görmezden geliyoruz. Freud’un bir zamanlar belirttiği şeyin neredeyse tam tersi bir bağlamda: “Bilinçli olup olmama özelliği, son tahlilde, derinlik psikolojisinin karanlığındaki tek yol gösterici ışığımızdır.” (Freud, 1923: 18)

Daha sonra, hayatının çalışmalarını bir kenara atmak üzere olan davranışçı güç ile karşı karşıya kaldığında, Freud, bilincin şöyle olduğunu belirtmişti: “. . . tüm açıklamalara veya tanımlamalara meydan okuyan, paralel olmayan bir gerçek. Bununla birlikte, eğer biri bilinçten söz ederse, onunla ne kastedildiğini hemen ve en kişisel deneyimlerimizden biliriz. . . Amerikan davranışçılık doktrininde örneklenen aşırı bir düşünce çizgisi, bu temel gerçeği göz ardı eden bir psikoloji inşa etmenin mümkün olduğunu düşünüyor!” (Freud, 1940: 157, dipnotlar)

Böylece tam bir daire çiziyoruz. Freud’un bilinçdışı zihin (ki geçerliliği bugün her zamankinden daha yaygın olarak kabul edilmektedir) kavramını ilk kez ortaya atmasından bir asırdan fazla bir süre sonra, davranışçılık ve psikanaliz -zihinsel özne bilimi- arasındaki farkı yeniden kurmak için, bilinci bir kez daha zihnin en temel özelliği olarak kabul etmeliyiz.

10. Eğer İd Bilinçliyse. . .

Freud’un id kavramının özünde bilinçli olduğunun farkına varılmasının psikanaliz için büyük etkileri vardır. Bu makalede, eğer bu çıkarımları tam olarak anlayacaksak, şimdi önümüzde duran muazzam teorik göreve ancak ilk yaklaşımı yapabilirim. Freud’un metapsikolojide bu revizyonun çözmeye başladığı sadece dört problematik soruya dikkat çekeceğim.

(1) Algısal temsillerin belirginliklerinden dolayı bilinci nasıl çektiğini ve bunun Freud’un en ilkel biliş biçiminin (birincil süreç arzu yatırımı) sanrılı arzuların gerçekleşmesini gerektirdiği görüşüne nasıl uyduğunu açıkladım. Bilinçli olmaları halüsinasyon (sanrı) süreçlerinin tanımıdır. Ancak bu tür arzulu düşlemlerin bilinçdışı sistemin çekirdeğini oluşturduğu söylenir. Bu, yalnızca sistem bilinçdışının bastırılmış halüsinasyon düşlemleri ağı etrafında döndüğü anlamına gelebilir. Daha fazla yorumcunun bunun “bilinçdışının” algısal ve bilişsel süreçlerden ayrıldığını, başlangıçta bilinçli deneyimlerden ve öğrenmeden türetildiğini ima ettiğini fark etmemiş olmasına şaşardım. Bildiğim kadarıyla sadece Barry Opatow (1997) doğuştan gelen bir ön/bilinç sisteminin, zihinsel olgunlaşmada sistemin bilinçdışı gelişiminden önce geldiğini ima ederek bu çelişkiyi fark etti. Freud’un bilinçdışı sistem temsiline zorunlu olarak bağladığı id konseptini bastırma olarak adlandırılan id’in sadece belirli bir bölümüne indirgediğine şaşmamak gerek.

(2) Ama eğer id bilinçliyse, o zaman bastırılan neyi içeriyor? Freud’un bastırmanın temsili süreçlerle ilgili olduğu görüşünü korursak, bastırmanın deklaratif bilincin geri çekilmesini içermesi gerektiğini önermek mantıklı görünüyor. Bu, “epizodik” bir bilişsel

* Glossofaranjiyal sinirler 12. kranial sinirin 9. kolunu oluşturur ve çene kaslarıyla bağlantılıdır. Solms’un kelimeyi kullanımından id’in nöral-dilsel anlamda sağır olduğu sonucunu çıkartabiliriz ancak tam olarak bu anlamda kullanılıp kullanılmadığını metne bakarak anlamak biraz güçtür çünkü orijinal metinde kullanılan “dumb” kelimesi Türkçe’de “sağır” anlamına geldiği gibi “aptal” anlamına da gelebilir. -ç.n.

süreci “çağrışımsal” (prosedürel veya duygusal) olana indirgeme etkisine sahiptir. Bastırma öznesi, hâlâ söz konusu nesne sunumlarını harekete geçirir, ancak bunlar arasındaki çağrışımsal bağlantılar (“nesne ilişkileri”) artık temsili-düşünümsel farkındalığı çekmez. Ego gelişiminin asıl amacının bu olduğunu hatırlıyoruz: tüm öğrenmenin amacı, zihinsel süreçlerin otomatikleştirilmesidir -yani, artan öngörülebilirlik ve azaltılmış sürpriz. İd’in duygulanımsal “varlığını” gerektiren -dikkatin aracılık ettiği- tahmin hatalarının biyolojik belirginliğidir. Bu nedenle, ego zihinsel bir görevde ustalaştığı anda, ilgili çağrışımsal algoritma otomatikleştirilir. Bu baskı mekanizması olabilir: bu, refleksif farkındalığın (epizodik “yapı”nın) vaktinden önce geri çekilmesinden, davranışsal bir algoritmanın, tasarıya uymadan önce vaktinden önce otomatikleştirilmesinden oluşabilir. Bu bağlamda, tasarıya uymak, gerçeklik ilkesine uymak anlamına gelir. Bu nedenle, erken otomasyon, serbest enerjinin (duygulanım) serbest bırakılmasıyla ve bastırılmış bilişsel materyalin dikkati yeniden uyandırma riskinin devam etmesiyle birlikte sürekli tahmin hatasıyla sonuçlanır. Bu, nevrozun klasik mekanizması olan “bastırılanın dönüşü”nün temellerini atıyor. O halde, psikanalizin terapötik görevi yine de, refleksif öznenin temsil ettikleri nesne ilişkilerinde gerektiği gibi ustalaşmasını sağlamak ve göreve daha uygun yürütücü programlar üretmek ve böylece daha sonra meşru bir şekilde otomatikleştirilebilmesi için baskıları (birleştirici bağlantıların epizodik statüsünü yeniden kazanmasına izin vermek için),¹⁷ geri almak olacaktır. Bu formülasyon, sözde bilişsel ve Freudcu bilinçdışı arasındaki garip ayrılığı çözer.

(3) Freud, bilincin kortikal bir işlev olduğu yönünde yaptığı birçok ifadenin içine gömülü olarak -ki bunlarla esas olarak “dekleratif” bir işlevi kastetmiş gibi görünüyordu- duygulanımın istisnai rolünü her zaman kabul etti. Örneğin:

“Sadece bir zamanlar bilinç algısı olan bir şeyin bilinçli hale gelebileceği ve bilinçli olmaya çalışan içeriden doğan her şeyin kendisini (duygular dışında) dış algılara dönüştürmeye çalışması gerekliliği yeni bir keşifmiş gibi geliyor bize: bu, bellek izleri aracılığıyla mümkün oluyor.” (Freud, 1923: 20)

Başka bir deyişle, Freud, duyguların (interoseptif) kortikal algılar olduğunu düşünse de, bunların doğrudan hissedildiğini her zaman kabul etti. Duyguların var olması için öncelikle dışsal olarak temsil edilmesi veya bilişsel olarak çalışma belleğinde etiketlenmesi gerektiği görüşünü paylaşmadı. Aslında Freud’a göre duygulanımlar dış nesnelere aynı şekilde temsil edilemezdi. Bu onları tüm bilişsel süreçlerden ayırdı:

“Mutlaka bir duygunun özünün farkında olmamız, yani o duygunun bilinç tarafından bilinmesi gerekir. Böylece bilinçsizlik özelliğinin olasılığı, duygular, hisler ve duygulanımlar söz konusu olduğunda tamamen dışlanmış olmaktadır.” (Freud, 1915b: 177)

Umarım burada gözden geçirilen nörobilimsel gerçekler, Freud’un kendisine yol açmış olması gereken teorik zorluklara rağmen, her zaman kabul ettiği bu gözlemi daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

(4) Freud’un şu sonuca ilişkin iddiasını daha önce alıntılamıştım: “Haz-hoşnutsuzluk duyguları, id’deki olayların geçişini despotik bir güçle yönetir... id, amansız haz ilkesine uyar” (Freud, 1940: 198). Ama eğer id kendi içinde bilinçsizse, bilinçten yoksunsa, haz-hoşnutsuzluk duyguları gerçekten egonun kortikal yüzeyinde oluşuyorsa, haz ilkesi tarafından nasıl yönetilebilir? Duygusal bilinç kortikal olarak yaratılmış olsaydı, haz

¹⁷ Bkz. Dipnot 10’da belirtilen “yeniden-sağlamlaştırma” süreci.

ilkesi, id'in ego tarafından yukarıdan aşağıya kontrolünü gerektirecekti ve bu açıkça doğru olamaz. Bu nedenle, haz ilkesinin önceliği, bilincin id'e taşınmasıyla onaylanır ve egonun yukarıdan aşağıya etkisinin engelleyici doğası da buna tabidir.

11. En Derin İlgörü

Freud'un birbirini takip eden zihin modellerinin, bilincin yeri ve boyutundan daha önemli olan bir yönü ile [çalışmamı] sonlandıracağım: yani, zihindeki derinlik (veya hiyerarşi) boyutuyla birleştiğinde, onun temeldeki dinamik kavrayışı. Freud'un defalarca, sahip olduğu en iyi içgörünün, zihinsel enerjinin iki farklı hali olduğunu söylemesinin nedeni şudur: birinde yatırımın tonik olarak bağlı olduğu, uygun eylemden ziyade düşünme (potansiyel eylem) için kullanıldığı, diğeri ise özgürce hareket ettiği ve deşarj için baskı yaptığı:

“Kanımca bu ayırım, sinir enerjisinin doğasına dair şimdiye kadar kazandığımız en derin kavrayışı temsil ediyor ve bunu yapmaktan nasıl kaçınabileceğimizi anlamıyorum.” (Freud, 1915b: 188)

Bu temel ayırım, diğer pek çok şeyle birlikte, Freud'un modelinin benim önerdiğim revizyonunda korunmakla kalmıyor, aslında güçlendiriliyor. Bir yanda duygulanım ile diğer yanda Helmholtz'un "serbest enerjisi" arasındaki bağlantı, Freud'un çalışması aracılığıyla onu geriye doğru Helmholtz'a ve (Feynman aracılığıyla) ileriye doğru Friston'a bağlayan kırmızı bir ipi tanımlıyor gibi görünüyor. Bunu ve bedenlenmiş, içgüdüsel beynin -ki bu, tahmine dayalı modellemeyle bilişsel beyin tarafından zorunlu olarak sınırlandırılmalıdır- yeniden keşfiyle ortaya çıkan diğer birçok manzarayı göz önünde bulundurarak, geleceğin nörobiliminin psikodinamikten başka bir şey olabileceğini hayal etmek zor. Nörobilimde gerçekten bir Altın Çağ yaşıyoruz. Yirminci yüzyılın sonlarındaki bilişsel nörobilim, günümüzün afektif nörobilimiyle desteklenirken, gerçekten zihinsel bir bilime doğru ilerliyoruz ve sonunda beynin sadece bir bilgi işleme nesnesi değil, aynı zamanda ereksel bir özne olduğunu da anlıyoruz.

Yine de bir patlama yerine bir inilti ile bitireceğim. Psikanalizin nörobilim için olduğu gibi, nörobilim de psikanaliz için nihai temyiz mahkemesi değildir. Psikanalitikler için nihai temyiz mahkemesi klinik durumdur. Bu nedenle okuyucular, burada tanıttığım teorik yenilikleri psikanalitik deneyimlerinin verileriyle karşılaştırmaya davet ediliyor. Bu yeni kavramlar sahiden de gözlemlediğimiz gerçekleri daha iyi anlıyor mu? Teorimizde bu zor adımları atmamız bizim için gerçekten de gerekli mi?

Kaynaklar

- Berridge, K. (1996). Food reward: Brain substrates of wanting and liking. *Neuroscience Biobehavioral Reviews*, 20: 1–25.
- Blom, J., Sommer, I. (Eds.) (2012). *Hallucinations: Research and Practice*. New York: Springer.
- Botvinick, M., Cohen, J. (1998). Rubber hands “feel” touch that eyes see. *Nature*, 391: 756.
- Carhart-Harris, R., Friston, K. (2010). The default mode, ego functions and free energy: A neurobiological account of Freudian ideas. *Brain*, 133: 1265–1283.

- Craig, A.D. (2009). How do you feel—now? The anterior insula and human awareness. *Nature Reviews. Neuroscience*, 10: 59–70.
- Damasio, A. (1999a). Commentary to Panksepp, J.: Emotions as viewed by psychoanalysis and neuroscience. *Neuropsychoanalysis*, 1: 38–39.
- Damasio, A. (1999b). *The Feeling Of What Happens: Body, Emotion and the Making of Consciousness*. New York: Harcourt Brace.
- Damasio, A. (2010). *Self Comes to Mind*. New York: Pantheon.
- Damasio, A., Damasio, H., Tranel, D. (2012). Persistence of feeling and sentience after bilateral damage of the insula. *Cerebral Cortex*. 23 (4): 833–846.
- Ebisch, S., Salone, A., Ferri, F., de Berardis, D., Romani, G., Ferro, F., et al. (2012). Out of touch with reality? Social perception in first-episode schizophrenia. *Social Cognitive Affective Neuroscience*. 8 (4): 394–403.
- Freud, S. (1891). *On Aphasia*. Standard Edition, 14: 209–215. Freud, S. (1894). The neuro-psychoses of defence. Standard Edition, 3: 45–61.
- Freud, S. (1895). *Project for a scientific psychology*. Standard Edition, 1: 281–397.
- Freud, S. (1896). *Extracts from the Fliess Papers* [Letter of 1 January]. Standard Edition, 1: 388–391.
- Freud, S. (1900). *The Interpretation of Dreams*. Standard Edition, 4/5.
- Freud, S. (1911). *Formulations on the two principles of mental functioning*. Standard Edition, 12: 215–226.
- Freud, S. (1915a). *Instincts and their vicissitudes*. Standard Edition, 14: 117–140.
- Freud, S. (1915b). *The unconscious*. Standard Edition, 14: 166–204.
- Freud, S. (1916–17). *Introductory Lectures on Psycho-Analysis*. Standard Edition, 15/16.
- Freud, S. (1917). *Metapsychological supplement to the theory of dreams*. Standard Edition, 14: 222–235.
- Freud, S. (1920). *Beyond the Pleasure Principle*. Standard Edition, 18: 7–64.
- Freud, S. (1923). *The Ego and the Id*. Standard Edition, 19: 12–59.
- Freud, S. (1925a). *A note upon “the mystic writing-pad”*. Standard Edition, 16: 227–232.
- Freud, S. (1925b). *Negation*. Standard Edition, 19: 235–239.
- Freud, S. (1940). *An Outline of Psychoanalysis*. Standard Edition, 23: 144–207.
- Friston, K. (2010). The free-energy principle: A unified brain theory? *Nature Reviews. Neuroscience*, 11: 127–138.
- Friston, K. (2012). The history of the future of the Bayesian brain. *NeuroImage*, (62) (2): 1230–1233.
- Gallese, V. (2011). Bodily Selves in Relation: Embodied Simulation and Intersubjectivity. Paper presented at the 12th Annual International Neuropsychoanalysis Congress, Berlin, 25 June.
- Gallese, V., Fadiga, L., Fogassi, L., Rizzolatti, G. (1996). Action recognition in the premotor cortex. *Brain* 119: 593–609.
- Gloor, P. (1992). Role of the amygdale in temporal lobe epilepsy. In: *The Amygdala: Neurobiological Aspects of Emotion, Memory, and Mental Dysfunction*, ed. J. Aggleton. New York: Wiley-Liss, pp. 505–538.
- Huston, J., Borbely, A. (1974). The thalamic rat: General behaviour, operant learning with rewarding hypothalamic stimulation, and effects of amphetamine. *Physiology Behavior*, 12: 433–448.

- Kihlstrom, J. (1996). Perception without awareness of what is perceived, learning without awareness of what is learned. In: *The Science of Consciousness: Psychological, Neuropsychological and Clinical Reviews*, ed. M. Velmans. London: Routledge, pp. 23–46.
- James W. (1890). *The Principles of Psychology*. New York: Henry Holt.
- Lange, C.G. (1885). *On Emotions: A Psycho-Physiological Study*. Baltimore, MD: Williams and Wilkins.
- LeDoux, J. (1999). Psychoanalytic theory: Clues from the brain. *Neuropsychoanalysis*, 1: 44–49.
- Maravita, A., Iriki, A. (2004). Tools for the body (schema). *Trends in Cognitive Sciences*, 8: 79–86.
- Merker, B. (2007). Consciousness without a cerebral cortex: A challenge for neuroscience and medicine. *Behavioral Brain Sciences*, 30: 63–134.
- Mesulam, M. M. (2000). Behavioral neuroanatomy: Largescale networks, association cortex, frontal syndromes, the limbic system and hemispheric lateralization. In: *Principles of Behavioral and Cognitive Neurology* (2nd edition). New York: Oxford University Press, pp. 1–120.
- Moruzzi, G., Magoun, H. (1949). Brain stem reticular formation and activation of the EEG. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology*, 1: 455–473.
- Opatow, B. (1997). The real unconscious: Psychoanalysis as a theory of consciousness. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 45: 865–890.
- Panksepp, J. (1998). *Affective Neuroscience*. New York: Oxford University Press.
- Penfield, W., Jasper, H. (1954). *Epilepsy and the Functional Anatomy of the Human Brain*. Oxford: Little Brown.
- Petkova, A., Ehrsson, H. (2008). If I were you: Perceptual illusion of body swapping. *PLoS ONE*, 3: e3832.
- Pfaff, D. (2006). *Brain Arousal and Information Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Shewmon, D., Holmse, D., Byrne, P. (1999). Consciousness in congenitally decorticate children: Developmental vegetative state as a self-fulfilling prophecy. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 41: 364–374.
- Solms, M. (1997). What is consciousness? *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 45: 681–778.
- Solms, M. Panksepp, J. (2012). The id knows more than the ego admits. *Brain Sciences*, 2: 147–175.
- Strachey, J. (1962). The emergence of Freud's fundamental hypotheses. In: *S. Freud*, Standard Edition, 3: 62–68.
- Sur, M., Rubenstein, J. (2005). Patterning and plasticity of the cerebral cortex. *Science*, 310: 805–810.
- Tsakaris, M. (2011). The Neurophilosophy of Embodied Cognition and Agency. Paper presented at 12th Annual International Neuropsychoanalysis Congress, Berlin, 23 June.
- Wright, J., Panksepp, J. (2012). An evolutionary framework to understand foraging, wanting, and desire: The neuropsychology of the SEEKING system. *Neuropsychoanalysis*, 14 (1): 5–39.

Çevirenin Notu: Çevirideki yardımlarından ötürü Aysel Görkan ve Ezgi Uzun başta olmak üzere sevgili hocalarım Doç. Dr. Hakan Atalay ve Doç. Dr. Cengiz İskender Özkan'a teşekkür ederim.